

УДК 070

ЧОМУ ЕТИКА ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВАЖЛИВА У ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ПРОГРАМАХ?

Кіבל Р.

Лінкольнський університет, Велика Британія

У статті на конкретних прикладах постулюється необхідність дотримання етичних норм у діяльності журналіста.

Ключові слова: етика, кодекс професійної поведінки, свобода ЗМІ

Етика важлива у журналістських програмах, тому що вона ставить питання, яких просто неможливо уникнути.

- Які складові формують уявлення про професіоналізм?
 - Які політичні, економічні, культурні чинники впливають на стандарти і як ці стандарти можна покращити?
 - Чи тупішають зараз медіа з огляду на зміщення акцентів в бік дрібниць, чуттєвості, аморальності, особистостей та реаліті ТВ?
 - До якої міри фінансові та організаційні структури ЗМІ впливають на їх кінцевий продукт? Чи призводить зростаюча концентрація медіа-активів у Західній і Східній Європі (синдром Берлусконі/Мердока) до звуження спектру дозволених точок зору?
 - До якої міри претензії журналістів на об'єктивність (часто підкріплені Кодексом професійної поведінки) можуть протистояти постмодерністській критиці Просвітницького дуалізму, який встановлює вищість інтелекту над емоціями, духу над тілом, розуму над серцем, об'єктивного над суб'єктивним?
 - Якою мірою Інтернет, блоги та поява громадських журналістів впливає на традиційні поняття про медіа професіоналізм та загрожує заробіткам медіа-фахівців?
- Я міг би продовжити цей перелік.

Зважаючи на важливість цих проблем, провідні журналісти Британії і України, а може, навіть і світу, як це не дивно, часто проявляють скепсис щодо цінності дискусій навколо етики. Один викладач журналістики в Лондоні розповів, що якось він запросив одного відомого редактора з Фліт Стріт, щоб той прочитав його студентам лекцію про етику. „Ефика? А що це таке?“, – здивовано спитав редактор і почав розповідати історії про своє життя та якою тоді була журналістика. Або, як сказав Кельвін МакКензі, редактор лондонського таблоїда „Сан“ у 80-х: „Етика - це місцина на сході від Лондона, де люди ходять у білих шкарпетках“.

Є багато підстав для скепсису. Багато журналістів – великі ідеалісти, їх турбують проблеми етики, і вони рішуче прагнуть покращувати стандарти. Але нинішня преса все ще ставить понад усе „здобуття повнини“ та графік здавання матеріалів. Етичні і політичні питання є другорядними, якщо на них взагалі зважають. Таке ставлення зазвичай формує уявлення, що найкращий спосіб навчитися репортерській роботі – це

практика. Практичні тренінги завжди вітаються, в той час як теоретичні дисципліни в цілому вважаються втратою часу.

Ще важливіше те, що багато журналістів (особливо молодих) скептично ставляться до своїх можливостей покращувати медіа-стандарты власними зусиллями. Здається, що газети і студії теле- і радіомовлення надто захоплюються повсякденною роботою і міфами, надто схильні до створення стереотипів і грубої сенсуалізації, надто прив'язані до політичного істеблішменту і боротьби за виживання у жорстоких умовах ринкової економіки. Більшість процесів у медіа є ієрархічно організованими і підпорядкованими найвищому керівництву (зазвичай білим). Багато з тих, хто стоїть нижче в цій ієрархії, відчувають себе маленькими і безпорадними гвинтиками великої машини. Дуже багато говорять про свободу ЗМІ, але мало говорять про свободу журналістів впливати на організацію, в якій вони працюють.

Етичні розбіжності в журналістиці

Скептичне ставлення більшості журналістів до стандартів частково є результатом етичних суперечок всередині самої медіа-галузі. Центрова позиція медіа як великою мірою монополізованої галузі в умовах економічної системи, орієнтованої на прибуток, означає, що пріоритети бізнесу і розваг домінують. Новини стають, перш за все, говаром, який треба продати. Досі журналістська риторика популяризує поняття громадського інтересу, право знати і вільну пресу, які часто суперечать пріоритетам ринку.

Більш того, в той час як журналісти наголошують на важливості „об'єктивності” і „правдивості” (новини як дзеркало реальності), ці поняття конфліктують з реальним виробництвом пресою упереджень, міфів і державної пропаганди. Не дивно, що у Британії журналісти таблоїдів є групою найбільшої недовіри в країні, їм довіряють навіть менше, ніж агентам з нерухомості і політикам.

Коли я збирав матеріали для книги з журналістської етики і брав інтерв'ю у своїх колег, вони жартували: „Тут нема про що говорити, тому ця книга не буде дуже товстою”.

Етика повсякденної журналістської роботи

Поширений скепсис журналістів щодо етики є дивним з огляду на важливість морального і політичного вимірів професії. Всі журналісти говорять про „цінності” новин. Більш того, в медіа переважає відображення доброго і поганого, справедливого і несправедливого/злочинного. Уявлення про стандарти також відіграють головну роль у будь-якій концепції професіоналізму. Ця концепція з'явилась у Британії у другій половині дев'ятнадцятого сторіччя, коли радикальні, дисидентські і пролетарські газети зазнали кризи після скасування гербового збору у 1855 році і інтеграції більшості газет у ринкову економіку. У контексті цього процесу професіоналізації розроблялись кодекси практики і набули ваги такі поняття, як об'єктивність, нейтральність, чесність, точність і відокремлення фактів від точок зору.

В Україні після закінчення Холодної війни і згодом після Помаранчевої революції урядові і освітні інституції переймалися проблемою заміни традиційного радянського пропагандистського стилю в журналістиці поняттями професіоналізму західного зразка.

Деякі повсякденні етичні проблеми

Крім цих загальних спостережень, давайте виділимо кілька повсякденних етичних проблем, з якими можуть стикатися журналісти:

- Чи можуть журналісти брехати або вводити в оману задля написання матеріалу?
 - Чи можуть вони редагувати прямі цитати?
 - Чи законно записувати розмову на плівку, не попередивши про це людину, з якою ви робите інтерв'ю?
 - Чи слід в Україні давати дозвіл на носіння вогнепальної зброї журналістам, коли вони ведуть розслідування з потенційно небезпечних тем?
 - Чи можуть журналісти брати подарунки? Чи можуть вони це робити за якихось певних обставин? Чи є якась різниця з точки зору етики, коли вам пропонують книжку за інтерв'ю, безкоштовний квиток на п'єсу чи безкоштовну поїздку на Сейшели для написання матеріалу про подорож?
 - Які особливості інтерв'ювання дітей має знати журналіст?
 - Чи виправдана журналістика за допомогою чекової книжки (підкуп джерел)?
 - Чи законно втручатись у чесь приватне життя задля написання матеріалу?
- Чи застосовуються різні стандарти до публічних осіб і рядових представників суспільства?
- Чи законно порушувати ембарго?
 - Якою мірою мова газет може підсилювати мілітаристські, расистські та вікові стереотипи і як журналісти можуть вирішити ці проблеми?
 - Які етичні проблеми постають у зв'язку зі спонсоруванням видань з боку бізнесу?

• Які специфічні етичні проблеми створює Інтернет?

Як етика може бути відображена у навчальному плані?

Ось деякі з багатьох проблем, до вирішення яких має спонукати університет студентів-журналістів. Є багато способів включення етики до навчального плану:

- Шляхом введення спеціального блоку з етики, який би включав лекції, семінари та практичні завдання. Наприклад, можна аналізувати медіа-зміст з огляду на статеву репрезентацію. Джерела можна порохувати, щоб побачити, чи виправданою є критика з огляду на ієрархію джерел.
- Етику можна легко включити до практичних блоків: наприклад, коли робиться макет газетної сторінки чи радіопрোগрама про жахливу жорстокість, виникають питання, наскільки доречним є спосіб викладу? Коли інтерв'ювання людей з приводу чутливих чи особистих тем переходить межу конфіденційності?
- Етичні питання можна висвітлювати в рамках блоків, присвячених правам людини: де теорія, історія і сьогодення є такими ж важливими, як і питання, пов'язані з приватним життям, свободою самовираження і свободою інформації.
- Етика також може розглядатись як теоретичний блок, присвячений культурним відмінностям, глобалізації і громадянському суспільству.

Два основні компоненти етичної освіти

Є два основні компоненти етичної освіти.

- Студентам треба знати релевантну теорію і релевантні історії; релевантні факти. Їм треба розширювати знання про спектр етичних проблем і власні шляхи їх розв'язання. І замість упереджених розмов на етичні теми їх треба озброїти фактичними знаннями, якими вони зможуть підкріпити свої аргументи.

ЧОМУ ЕТИКА ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВАЖЛИВА У ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ПРОГРАМАХ?

- В той же час їм треба викладати предмет у формі запитань. Їм треба розвивати навички творчо слухати точки зору інших; бути відкритими до зміни власних переконань. Хоча Буш і Блер здійснили вторгнення в Афганістан і Ірак, керуючись „етичною” зовнішньою політикою, яка проголошує свободу і демократію, етика в кращому випадку викликає скепсис і спротив. Як сказав Джордж Оруел, видатний ліворадикальний журналіст і автор таких шедеврів, як „1984” і „Скотний двір”: „Ми всі хочемо бути хорошими, але не дуже хорошими і не завжди”.

Кибл Р. ПОЧЕМУ ЭТИКА ПРАКТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВАЖНА ДЛЯ ЖУРНАЛИСТСКИХ ПРОГРАММ?

В статье на конкретных примерах постулируется необходимость соблюдения этических норм в журналистской деятельности

Ключевые слова: этика, кодекс профессионального поведения, свобода СМИ

Kibl R. WHY THE ETHICS OF PRACTICAL ACTIVITY ARE IMPORTANT FOR THE JOURNALISTIC PROGRAMS?

In article on concrete examples postulate necessity of observance of ethical norms in journalistic activity

Key words: ethics, code of professional behaviour, freedom of mass media

Поступила до редакції 12.02.2007 р.